

Posudek na disertační práci Pavla Horáka *Působení a vliv akčních výborů Národní fronty ve vybraných okresech severovýchodních Čech*, FF UHK, 2017, 257s.

školitel: doc. PhDr. Ondřej Felcman, CSc.

oponent: PhDr. Jan Mervart, Ph.D.

Předložená disertační práce je věnována jednomu z nástrojů společensko-ekonomických změn, které v Československu na přelomu 40. a 50. let vedly k etablování tzv. komunistického režimu. Autor se rozhodl zpracovat historii akčních výborů Národní fronty ve čtyřech okresech severovýchodních Čech, konkrétně v okrese Hradec Králové, Náchod, Nový Bydžov a Trutnov. Práce je rozdělena do dvou chronologicky posloupných celků, jež jsou vnitřně členěny do několika tematických podkapitol.

Zatímco první část se věnuje období, kdy akční výbory NF sehrávaly nezanedbatelnou roli při očištění československé společnosti a při etablování komunistické diktatury, druhá mapuje činnost akčních výborů v éře jejich upadajícího společenského postavení a vlivu. Vnitřní struktura práce je logicky uspořádána a náležitě zdůvodněna. Samotný text vycházející pramenů lokální provenience přináší celou řadu zjištění, jež pomáhají zpřesnit obraz prvních měsíců a let po změně politického režimu v únoru 1948. Především je nutno ocenit, že se autor rozhodl věnovat činnosti akčních výborů na okresní úrovni. Čtenáři se tak dostávají do rukou drobnohled na místní děje, jež prakticky kopírovaly centrální tendence, avšak často měly osobitý – mnohdy až pitoreskní – charakter. Srovnatelně s jinými procesy podobného typu, totiž nešlo v činnosti akčních výborů pouze o očistu společnosti od nepřátel nově se etabloujícího režimu, ale také o průnik motivací vycházejících z ekonomických a kariérních zájmů či osobních sporů (viz autorovy závěry na s. 242).

Jakkoliv je funkce akčních výborů Národní fronty v historiografii známa coby nástroj režimní změny, šíře jejich činnosti čtenáře překvapí: bez zajímavosti není například dohled nad volbami v květnu 1948 či působení v místním vzdělávacím systému (ani v jednom případě nelze hovořit ani o „svéhlavé“ ani o „klidné“ periferii). Za nejcennější je nicméně dle mého soudu možno považovat analýzu (ne)činnosti akčních výborů v době jejich pozvolného úpadku. Ve chvíli, kdy došlo k relativní stabilizaci režimu, akční výbory NF začaly plnit jakousi servisní funkci při vykonávání běžných administrativních úkonů či při realizaci každodenní politiky KSČ (jakkoliv jejím nástrojem byla právě NF): jejich kompetence se pohybovaly od podílu na kolektivizaci zemědělství, přes jistý dohled nad schvalováním funkcionářů lidové správy, po zajišťování chodu společenských organizací NF. Nikdy již

ovšem v tomto období nepatřily akční výbory NF mezi hlavní iniciátory daných dějů a tak můžeme vedle jejich upadajícího vlivu sledovat také permanentní ztrátu zájmu o aktivní činnost v nich.

Potud o nesporných kvalitách práce, která v mnoha ohledech dovoluje poupravit dosavadní pohled na běžné fungování poúnorového období, nyní k problematickým momentům a doporučením. Jakkoliv nevýrazně a spíše implicitně, autor v zásadě odpověděl na vytčené otázky (viz Úvod, s. 10). Nicméně hned odpověď na otázku první, směřující ke vzniku akčních výborů, zůstal čtenáři dlužen, respektive nebyl ji schopen adekvátně osvětlit.

Domnívám se, že k zodpovězení právě této otázky by autor musel využít zdroje, od nichž částečně vědomě odhlíží, a sice zdroje obecnějšího charakteru. Teprve materiály komunistického ústředí (především fond Klementa Gottwalda) či bezpečnostních orgánů (Archiv bezpečnostních složek) by autorovi umožnily pojednat, zda akční výbory vznikaly spontánně či na objednávku komunistického ústředí, odkud byly řízeny.

S touto otázkou ostatně souvisí hned druhá výtka týkající se zacílení práce. Jak jsem již zmínil, zaměření na regionální vývoj patří ke kladům předložené disertace. Současně je ovšem patrné, že autor se místními podmínkami nechal „svést“ až příliš. V úvodu tolik vychvalované regionální dějiny tak v Horákově pojetí spíše naplňují domácí stereotypy nejasně vymezeného oboru. Mnohé mechanismy a jevy by napomohlo osvětlit srovnání s jinými regiony v českých zemích: ať už na základě shrnujících zpráv uložených v Gottwaldově fondu či v jiných fondech Národního archivu v Praze, nebo na základě domácí odborné literatury: z posledních prací zejména Šlouf, J., *Spřízněni měnou: genealogie plzeňské revolty 1. června 1953*; Mrňka, J., *Svéhlavá periferie: každodennost diktatury KSČ na příkladu Šumperska a Zábřezska v letech 1945-1960*; Kaška, V., *Neukáznění a neangažovaní: disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948-1952* (argument, že se nejedná o tituly explicitně se vztahující k tématu předložené disertace, přitom nemůže obstát). Podobné to je na úrovni literatury zahraniční. V práci naprosto absentuje recepce odborných prací, které by se věnovaly změnám režimů v ostatních státech středovýchodní Evropy. Zmíněná „dvojitá nepřítomnost“ domácího a zahraničního srovnání práci výrazně ochuzuje a snižuje relevantnost jejích závěrů.

Mezi závažná negativa práce je nutné počítat také nedostatečné teoretické ukotvení autorova výzkumu. Nejde přitom o nepřítomnost jakési pomyslné sumy „teoretické výbavy“ standardně přítomné v pracích tohoto typu, ale o základní postulování výzkumného pole v kontextu československých dějin a v kontextu dějin stalinismu. V práci se například minimálně objevuje problematika povahy a cílů „stalinské diktatury“, otázky směřující k povaze a

charakteru revoluce coby společenského fenoménu, včetně tematiky jejích fází/etap (nejklasičtější práce obecného charakteru je přitom k dispozici v češtině - viz Huntová, L. *Francouzská revoluce: politika, kultura, třída*; literaturu k revoluci stalinského typu nepočítaje). Podobně autor nedává činnost sledovaných institucí do souvislosti s dlouhodobými jevy v československé, především české, společnosti. Na některých místech sice autor zmiňuje retribuční soudnictví i proces tzv. druhé retribuční, skutečnost, že se v rámci českých zemí za posledních třicet let jednalo již o třetí (1918, 1945, 1948) poměrně radikální očistu českého institucionálního a svým způsobem i společenského života (s menšími či výraznějšími rozdíly samozřejmě), zůstává stranou autorova zájmu. Nepřítomnost těchto a podobných dalších rámců autorovy jednoduše nedovoluje akční výbory Národní fronty usouvztažnit s obecnějšími historickými ději a práce tak zůstává především v zajetí zkoumaných lokalit a popisu jejich dějů.

Disertační práce ještě zmíněné výhrady snese, pro případné publikování by však bylo zapotřebí výrazné úpravy předloženého rukopisu na základě naznačených poznámek; větší pozornost by měl autor věnovat také jazykové úrovni rukopisu. Pro závěrečnou rozpravu doporučuji uchazeči, aby se znovu zaměřil na otázku spontánnosti či řízenosti akčních výborů NF, stejně tak bych mu doporučoval osvětlit, z jakých teoretických zdrojů koncepce akčních výborů vycházela (šlo například o ryze stalinský koncept převzatý z původní Leninovy teorie přebírání buržoazních státních orgánů, nebo o koncept, který měl předobraz v národní revoluci z roku 1945, či o kombinaci obojího?). Disertační práci Pavla Horáka doporučuji k obhajobě.

V Praze 22. května 2017

Jan Mervart